

Medborgerskab – et nyt dannelsesideal? Redaktion: Ove Korsgaard, Lakshmi Sigurdsson og Keld Skovmand. RPF-Religionspædagogisk Forlag, 2007.

Anmeldt af Rune Riberholt, lærer i samfundsfag, Frederiksberg Seminarium

Den første tanke, der slog mig, da jeg læste denne nye bogs indledning var: "Er det et problem, at vi i Danmark har to begreber til at definere borgeren: statsborger og medborger?"

Og dernæst: Er det et eksklusivt, ekskluderende begrebsapparat? Har vi behov for at kunne kategorisere borgeren som statsborger – uden at være medborger? Når man ikke differentierer borgerbegrebet i andre kulturer (England og Sverige nævnes), hvorfor gør vi det så i Danmark? Er det overhovedet nødvendigt at tale om medborgeren, for statsborgerbegrebet dækker vel borgerbetegnelsen? Hvorfor er det lige vi skal diskutere medborgerskab?

Som underviser finder jeg, at det er en styrke, når en lærebog kan være i stand til at igangsætte tankevirksomhed omkring problematiseringer af det der skal undervises i – hos læseren. Især i dette tilfælde omkring medborgerskab finder jeg personligt problematiseringerne og diskussionerne mest interessante. Den studerende skal igennem KLM opnå kompetence til at forholde sig til medborgerskabsrelaterede problemstillinger, som den studerende vil møde i sine praktikker og i sin profession. Derfor er det en styrke ved denne bog, at den ikke kun giver svar, men også lægger op til diskussion og giver underviseren og den studerende flere retninger.

Jeg har valgt at anmelde bogen kapitel for kapitel, da det er forskellige forfattere, og jeg synes efter at have læst bogen, at der er markant forskel på kapitlernes relevans. Denne observans og stilling er foretaget ud fra min egen tilgang, som er den samfundsfaglige.

Kap. 2. Medborgerskab – hvad er nu det?

En indføring i medborgerskabet, og et ganske pænt forsøg på kort og overskueligt vis at sætte læseren ind i forskellige vinkler på medborgerskab/statsborgerskabskonflikter samt give et historisk grundlag for forståelse af borgerskabsdiskussionen. Kapitlet rummer desuden eksempler på spørgsmål til statsborgerskabsprøven samt en indgang til diskussioner omkring unionsborgerskab og verdensborgerskab. Korsgaard viser med kapitlet, at han har arbejdet indgående med medborgerskabet, har fundet sin egen tilgang, som fungerer, og at han tager læseren i hånden. Kapitlet kan anvendes for sig som en introduktion til medborgerskabsdiskussionen.

Kap. 3. Medborgerskab – skolens nye dannelsesopgave?

Kapitlet er oplagt til en grundbog på en uddannelsesinstitution, men spørgsmålet er, hvorvidt dette kapitel er relevant for medborgerskabsdiskussionen. Jeg mener sagtens det kan udelades. Der er en tendens til gennemgang af forskellige dannelsesteoretiske tilgange uden at det er rettet specifikt mod medborgerskabsdiskussionen. Den overordnede problemstilling kan ikke findes. Kapitlet er mere oplagt til pædagogikundervisningen, eller det kan anvendes af underviseren, som gerne vil have et overblik over den dannelsesmæssige diskussion. Den studerende, som forventer at det skal handle om medborgerskabsdiskussionen, kan have svært ved at finde motivation til at læse dette kapitel. Et andet problem er, at der nævnes rigtig mange teoretikere uden at deres tanker sammenlignes og relateres til skolens virksomhed i dag.

Kap. 4. Medborgerskabets værdidilemmaer.

Kapitlet rummer 3 temaer for undervisning, som man kan tage afsæt i, primært i en medborgerskabdiskussion med religionsfaglige briller. Lighed, tolerance og frihed.

Der bliver generelt dannet meget få samfundsfaglige koblinger og i afsnittet om lighed er en socialistisk diskussion udeladt. Velfærdsmodeller nævnes kort, men igen i relation til Luther under lighedsdiskussionen i det senmoderne. Afsnittet har tydelige mangler og medborgerskab bliver en underkategori under kristendommen.

Afsnittet om tolerance har en helt anden kvalitet og er mere grundig i systematikken i forhold til at behandle tolerance ud fra en religionsfaglig, samfundsfaglig og filosofisk tilgang. Koblingen til folkeskolen bliver også mere konkret, hvor koblingen i afsnittet om lighed er mere abstrakt.

Afsnittet om frihed tager afsæt i Hannah Arendts forfatterskab og fungerer udmærket som case for en diskussion om frihed. Afsnittet kan dog ikke stå alene, da der mangler grundlæggende tilgange til frihedsdiskussionen og nutidige problematikker omkring neoliberale tendenser.

Alt i alt et meget forskelligartet kapitel, som stiller vidt forskellige krav til underviseren i forhold til supplerende materiale.

Kap 5. Medborgerskab mellem religion, kultur og politik.

Kapitlet handler primært om argumenterne for, at religion er en central konfliktskillelinje, og at man politisk bliver nødt til at forholde sig til religion. Som jeg læser kapitlet, handler det om forholdet mellem tro og ide samt forholdet mellem kultur og religion. I begge tilfælde er det religionen/troen, der defineres som grundlag for den anden. Det bliver desværre en lidt ensidig fremstilling, som godt kunne være mere diskuterende, evt. forsøge at vende det åbenlyse på hovedet, og argumentere for det omvendte. Det kommer til at handle lidt for meget om det, der definerer mennesker, i stedet for det, som binder mennesker sammen. Émile Durkheims differentiering af solidaritetsbegrebet kunne pynte i dette kapitel. Hvis læseren har en anden baggrund end min, vil kapitlet nok synes meget bedre end min fremstilling. Jeg synes dog tendensen til at beskrive samfundsproblematikker ud fra filosofien kunne styrkes ved at koble flere sociologiske indgangsvinkler på diskussionen.

Kap. 6. Folkeskolens demokratiske dannelsestænkning.

Igen sættes medborgerskabet i forhold til kristendommen. Denne gang i form af den demokratiske dannelsestænkning. Afsættet tages i reformationen og ikke i diskussionen af, hvad demokrati er for en størrelse. Så hvis man ønsker at relatere medborgerskabet til kristendommen, er dette igen et udmærket kapitel. Men hvis man ønsker at tage afsæt i medborgerskabet, og deraf holde dette op mod skolens demokratiske dannelsestænkning, bør man vælge anden litteratur.

Men bortset fra tilgangen til at skrive om skolens demokratiske dannelsestænkning er det et godt skrevet kapitel, hvor koblingen mellem skolens udvikling og forståelsen af demokratibegrebet gennemgås omhyggeligt.

Kap. 7. Medborgerskab og minoriteterne.

Gennemgår religiøse minoriteters definition og deres forhold til staten. Ellers handler kapitlet primært om jøder og muslimer som minoritet – og forskelle på majoritet og minoritet fremlægges. Igen et udmærket afsnit som afsæt til en diskussion om, hvorfor det er interessant at tale om forskellen på medborger og statsborger. Der inddrages én statistik for andelen af muslimer i udvalgte europæiske lande, hvilket er velvalgt, og der kunne med fordel anvendes flere samt kobles til Magtudredningens undersøgelser af minoriteter (Togeby 2002, 2003; Hammer&Bruun 2000; Siim 2003). Desuden kan magtudredningens resultater vedr. medborgerskabsundersøgelser med fordel inddrages generelt (Andersen 2003; Korpi 2002; Schwartz (red.) 2002).

(Se www.ps.au.dk/magtudredningen.)

Kap. 8 og 9. Medborgerskab i skolen – og i skolens fag.

I kap. 8 diskuterer forfatteren medborgerskab som en pædagogisk kategori og tager dermed igen et udgangspunkt som er fjernt for mig i forhold til arbejdet med medborgerskab. Forfatteren mener desuden, at medborgerskab som fag ikke har noget genstandsfelt - i modsætning til f.eks. historie - og derved er et problemorienteret fag. Her mener jeg igen, at de briller der ser (pædagogiske), ser det de vil. Jeg kan sagtens inden for flere af samfundsfagets forskningsområder finde flere genstandsområder, som egner sig til arbejdet under medborgerskab. Den klassiske sociologis arbejde med individ - gruppe - stat, er et oplagt genstandsfelt. Områder under politologien som national identitet og nationalisme er oplagte genstandsfelter, ligesom mere institutionelle tilgange må forventes i arbejdet med medborgerskab.

Generelt må det siges at disse to kapitler er relevante for studerende på læreruddannelsen. De forholder sig til internationale forsøg på at arbejde med medborgerskab og præsenterer dansk empiri, som påviser medborgerskabsrelaterede forhold hos eleverne. Desuden forsøges der at give en konkret indgang til, hvordan man kan arbejde med medborgerskab i flere af skolens fag.

Kap. 10. Medborgerskab i læreruddannelsen

Kapitlet forholder bogens kapitler til KLM-bekendtgørelsen. Kapitlets argumentation for bogens relevans er interessant at læse og kan samtidig give læseren et afsæt til at skabe sin egen forståelse af, hvordan KLM-pindene skal udmøntes i undervisning.

Samlet vurderer jeg, at mange religionshistorikere og teologer som underviser i medborgerskab kan have glæde af, at læse bogen – og anvende den i undervisningen. Bogen kan desuden læses afsnit for afsnit og fungerer desuden fint som opslagsværk. Men som politolog er bogens udgangspunkt for langt fra mine grundtanker om medborgerskabsbegrebet, til at jeg tror, jeg ville anvende den som grundbog i undervisningen. Jeg vil dog anbefale at anvende kap. 2 som primær læsning for en undervisningsgang samt desuden anvende kap. 6, 8 og 9 i en eller anden form. Det har dog været interessant læsning, som har sat mange tanker i gang hos mig – og jeg vil uden tvivl kunne finde mange gode diskussionsoplæg i tekstafsnit, da den griber medborgerskabsbegrebet anderledes an end jeg ville.

Rune Riberholt er formand for Foreningen af Lærere i Samfundsfag ved Lærerseminarierne (www.flsl.dk)